

УДК 615.32+613.2]:001.891(09)(477.85)

*О.І. Волошин, Т.М. Бойчук, О.І. Івашук, І.Ф. Мешишен***ДОСЯГНЕННЯ ВЧЕНИХ БУКОВИНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ДОСЛІДЖЕННІ ПРОБЛЕМ ФІТОТЕРАПІЇ,
АПІТЕРАПІЇ, ОЗДОРОВЧОГО ХАРЧУВАННЯ**

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці

Резюме. У статті наведені підсумки 23-річних наукових досліджень співробітників Буковинського державного медичного університету з проблеми фітотерапії, апітерапії, оздоровчого харчування. Обґрунтовується доцільність подальших наукових пошуків у цьому

напрямку та відповідність їх сучасним світовим тенденціям у медицині і фармації.

Ключові слова: фітотерапія, апітерапія, оздоровче харчування, наукові пошуки, підготовка кадрів.

Вступ. Сучасний етап розвитку світової медицини й фармації характеризується зростаючим темпом виробництва нових ліків, переважно синтетичного походження, розробкою нових технологій їх застосування за принципами доказової медицини та суттєвими досягненнями в лікуванні найбільш поширених хвороб людської спільноти. Однак попри ці значні успіхи все більше очевидними стають недоліки використання ліків синтетичного походження (ЛСП) у вигляді різних побічних ефектів та грізних ускладнень, особливо за потреби тривалого використання, переважно в осіб старших вікових груп, висока їх дорожнеча [9, 10, 12]. Природна віра людини в прогрес, помірність та м'якість дії ліків рослинного походження (ЛРП) наприкінці ХХ століття сприяли зниженню уваги лікарського загалу та фармацевтичної індустрії у світі до цих важливих природних засобів збереження й оновлення здоров'я населення. Проте аж ніяк не зменшили увагу пацієнтів до ЛРП, більше того, в останні 10-15 років довіра хворих до ЛРП прогресивно збільшується. У Великій Британії та Німеччині, за даними опитування в різних регіонах цих держав, від 60 до 80 % хворих бажають лікуватися в лікарів, які використовують ЛРП (10, 11, 12). На зазначену ситуацію адекватно відповіла наукова медицина та сучасна фарміндустрія: якщо в 1993 р. у світовій літературі опубліковано 300 статей із проблеми фітотерапії (рік найнижчої довіри до фітотерапії), то у 2003 р. – 7,5 тис., у 2007 р. – 15,2 тис., у 2010 р. – 21,3 тис. статей, – зростання наукового інтересу в 70 разів! [7, 8]. Наприкінці ХХ століття різко зростає виробництво ЛРП, ліків біологічного походження, проводяться потужні клінічні дослідження з використанням ЛРП за принципами доказової медицини, обґрунтовано ставляться питання про включення ЛРП у протоколи та стандарти лікування найбільш поширених недуг [8, 11]. В останні десятиріччя експертами ВООЗ та різними Європейськими і Північно-американськими медичними асоціаціями розроблена і постійно вдосконалюється нова стратегія впровадження в клінічну практику не тільки ЛРП, але й інших методів народної і комплементарної медицини в життя, включаючи оздоровче харчування [12]. Вбачається, що широке викори-

стання їх у первинній і вторинній профілактиці захворювань лікарями сімейної медицини-загальної практики в ближньому майбутньому принесе кращі результати в збереженні біосоціального потенціалу націй, ніж сучасні супертехнології, придатні для значно менших контингентів хворих та є надміру дорогавартісними [8, 10, 12]. Відбулася певна переоцінка ЛРП порівняно з ЛСП: ЛСП є основними в стандартах лікування за принципами доказової медицини, ЛРП – допоміжними, оскільки поступаються лікам синтетичного походження за ефективністю, але мають переваги за багатоплановістю дії, безпечністю використання, особливо за довготривалого застосування, дешевизною, доступністю та традиційно вищою довірою до них з боку пацієнтів у будь-якій державі.

Певну роль у недостатньому використанні ЛРП та інших біологічних засобів оздоровлення популяції відіграють відсутність належних державних програм із розвитку фітофарміндустрії, дефіцит медичних кадрів із додатковою фітотерапевтичною підготовкою, навчальних центрів із підготовки кадрів фітотерапевтичного спрямування, високий рівень конкуренції з економічною перевагою фармацевтичних фірм, що виробляють ЛСП, недостатня кількість літератури з фітотерапії для самостійного підвищення фахового рівня лікарів, що відповідала б сучасним вимогам реформування медицини в Україні з креном на розвиток сімейної медицини тощо [7, 8].

Що зроблено вченими Буковинського державного медичного університету (БДМУ) за останні десятиліття в зазначеному напрямку?

Мета дослідження. Висвітлити здобутки науковців Буковинського державного медичного університету з напрямку фітотерапії, апітерапії, оздоровчого харчування та намітити перспективи їх подальшого розвитку.

Матеріал і методи. В основу роботи покладено аналіз 12 планових НДР БДМУ за 1991-2013 рр., в яких здійснювалися експериментальні, морфологічні, біохімічні, імунологічні, клінічні, інструментальні дослідження з апі- та фітотерапії, оздоровчого харчування із залученням до цієї проблеми в різні часи до 55 співробітників різних кафедр.

Результати досліджень та їх обговорення.

У перших планових НДР (1991-1999) інтенсивно вивчалися цілющі властивості пилку бджолиного. В експериментальній частині досліджень оригінальність наукового підходу полягала в отриманні шляхом кріомеханічної деструкції пилку бджолиного та спиртової екстракції найбільш активної частини цього біологічного об'єкта – ядерних субстанцій, і подальшого дослідження мембраностабілізуючих властивостей цього екстракту на клітинному рівні (моделі еритроцита). Згідно з проведеними дослідженнями та математичними розрахунками вперше у світі обрхована орієнтовна лікувальна доза натурального пилку бджолиного – 250 мг/кг маси живого об'єкта (І.Ф. Мецишен, В.М. Кушнір). Подальшими експериментальними дослідженнями на білих щурах встановлена тривалість дії цієї дози – 10-12 годин та обґрунтована кратність прийому цього засобу впродовж доби: двічі, а не тричі, як пропонували емпірично більшість дослідників-апітерпевтів. Зазначене відповідає сучасним технологіям застосування лікарських засобів при більшості захворювань – один або два рази на добу, що значно покращує комплаєнс пацієнтів. Ці базові дослідження лягли в основу наступних досліджень, здійснених під керівництвом проф. І.Ф. Мецишена, при різних моделях експериментальних патологій: токсичний гепатит та ерозивно-виразкові ураження гастродуоденальної зони (І.В. Печенюк, 1993), ад'ювантний артрит (О.Л. Кухарчук, О.В. Пішак, 1995), експериментальний остеоартроз (Н.М. Малкович, 1998), моделях токсичних уражень організму різними метало- і органічними токсикантами (Т.М. Бойчук, С.Є. Дейнека, Ю.Є. Роговий, Л.І. Власик, М.М. Тураш, 1996-1999), експериментальних радіаційних уражень білих мишей у зонах радіаційного забруднення Чернівецької області (М.М. Марченко, В.В. Бевзо, 1997), якими доведено ефективність і високу безпечність пилку бджолиного як харчової біологічної добавки.

Ці різнопланові експериментальні дослідження стали передумовою до подальших клінічних досліджень застосування пилку бджолиного в комплексному лікуванні при різних патологіях, виконаних переважно під керівництвом проф. О.І. Волошина, при наступних нозологіях: ревматоїдний артрит (О.В. Пішак, 1995), виразкова хвороба (Б.П. Сенюк, 1996), хронічна серцева недостатність ішемічного генезу (Л.О. Волошина, 1998), остеоартроз (Н.М. Малкович, 1999), цукровий діабет II типу (О.В. Ясінська, 1999), у реабілітації дітей, що проживають у зонах екологічного неблагополуччя та часто хворіють (Ю.Б. Яценко, 2000), післяопераційному періоді реабілітації хворих після холецистектомії (Б.О. Мільков, Д.Б. Домбровський, 1999).

Цей великий масив наукових досліджень підсумований у монографії «Пилок квітковий (бджолина обніжка) у клінічній та експериментальній медицині» (Вид-во «Чернівці», 1998, автори О.І. Волошин, О.В. Пішак, І.Ф. Мецишен) [4]. На II

з'їзді апітерпевтів України (м. Харків, 2002) та на одному із пленарних засідань Верховної Ради України (2004) отримана висока відзнака науковців БДМУ у цьому напрямку та офіційний лист-подяка на адресу керівництва нашого вишу. За опублікованими розробками приватне підприємство «Плазис ЄМ» (м. Запоріжжя) розробило і впровадило у виробництво біологічно активну добавку з пилку бджолиного під назвою «Апітонік» [1], яку апробовано на кафедрі фтизіатрії БДМУ в комплексному лікуванні ранніх форм туберкульозу легень (В.П. Шаповалов, 2003). Пізніше пилок бджолиний як харчова добавка разом з ербісолом застосований у комплексному лікуванні хворих на хронічний пієлонефрит із супутніми ураженнями системи травлення (Т.О. Безрук, 2004).

Другим важливим напрямком науковців БДМУ було вивчення нових ланок механізму дії лікарських рослин Карпатського регіону та ЛРП із них щодо найбільш поширених захворювань внутрішніх органів, які за особливостями постчорнобильської епохи в Україні мали скриті екологічні компоненти чи системно спровоковані поліорганні неспецифічні, загальнопатологічні та імунні порушення з формуванням різних варіантів коморбідних залежностей, що могли зумовлювати ефект взаємного обтяження перебігу. Водночас колектив кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб БДМУ, налагодивши тісні контакти з науковцями і фармацевтами Німеччини, почав інтенсивно вивчати досвід взаємодії медичної і фітофармацевтичної спільноти цієї країни, їх шляхи пошуку до збереження і оновлення здоров'я населення. Об'єктом наших наукових досліджень стали хворі на хронічні гастродуоденіти, холецистити, виразкову хворобу з коморбідною патологією гепатобіліарної системи, кишечнику, бронхолегеневої системи, гепатити і цирози печінки, особливо вікові аспекти їх використання тощо. Зокрема, вивчено нові сторони механізму дії та вдосконалення технології застосування препаратів чистотілу великого при поєднанні хронічних гастродуоденіту та холециститу (І.В. Лукашевич, 2000), перстачу прямоствого при мікст-патології гастродуоденітів, біліарної системи і кишечнику (О.В. Глубоченко, 2001), арніки гірської в комплексному лікуванні хворих на виразкову хворобу в старших вікових груп на тлі ішемічних уражень серцево-судинної системи (Т.В. Захарчук, 2000), галенових препаратів оману високого при мікст-патології системи травлення (В.Л. Васюк, 2002), настоянки арніки гірської в комплексному лікуванні хворих на гострі вірусні гепатити (А.М. Сокол, О.В. Мироник, 2000), екстракту родіоли рожевої в комплексному лікуванні серцевої недостатності ішемічного генезу (І.В. Окіпняк, 2003), комплексних фітопрепаратів кардіофіту і комвіокорину у хворих на хронічну серцеву недостатність на тлі гіпертонічної хвороби та уражень бронхолегеневого апарату (К.О. Лаврусевич, 2005), біологічного препарату ербісолу у хворих на остеоартроз на тлі гіпотиреозу (Л.Д. Борецько, 2002), ліпину і гадючника в'я-

золистого в комплексному лікуванні хворих на хронічне обструктивне захворювання легень на тлі артеріальної гіпертензії (Г.Я. Ступницька, 2004), хроноаспекти застосування фітопрепарату кверцетину в комплексному лікуванні хворих на ревматоїдний артрит із супутніми ураженнями кишечника (Л.В. Мікулець, 2012), кверцетину і мелатоніну в комплексному лікуванні хворих на цироз печінки і початкові ураження серцево-судинної системи (В.П. Присяжнюк, 2011), полікомпонентного фітопрепарату уронефрон у комплексному лікуванні хворих на подагру (О.І. Доголіч, 2012), полікомпонентних фітопрепаратів неокардил і вазавітал при лікуванні хворих на початкові стадії хронічної серцевої недостатності (В.В. Маркевич, 2013), вітчизняних фітопрепаратів «А-дистон» і «Кардіолін» (І.В. Окіпняк, 2007-2010).

Для уточнення механізму дії фітопрепаратів під керівництвом проф. І.Ф. Мешишен на кафедрі медичної хімії за цей період здійснені поглиблені експериментальні дослідження впливу настоянки ехінацеї пурпурової при токсичному гепатиті і радіаційному ураженні (І.В. Геруш, 1999), впливу настоянки арніки гірської при токсичному гепатиті та ерозивно-виразкових ураженнях гастродуоденальної зони (І.М. Яремій, 1999), ехінацеї та мелатоніну при токсичному гепатиті та ураженні нирок (І.В. Мацьопа, 2010), родіоли рожевої при токсичному гепатиті і ерозивно-виразкових ураженнях гастродуоденальної зони (Н.В. Давидова, 2005), хроноаспекти дії настоянки ехінацеї пурпурової та мелатоніну при токсичному гепатиті, ерозивно-виразкових ураженнях гастродуоденальної зони (Е.Л. Ленга, 2010). Окремі із зазначених досліджень разом із клініцистами відображені в монографіях «Родіола рожева в клінічній і експериментальній медицині» (м. Чернівці: Місто, 2006, автори І.Ф. Мешишен, О.І. Волошин, Н.В. Давидова, І.В. Окіпняк), «Вільнорадикальні механізми токсичного ураження організму чотирехлористим вуглецем та шляхи їх корекції препаратами ехінацеї і мелатоніну» (м. Чернівці, вид-во БДМУ, 2012, автори І.В. Геруш, Н.П. Григор'єва, І.Ф. Мешишен, І.В. Мацьопа).

Фрагментами наукових досліджень було вивчення ефективності мінеральних вод Буковини: «Долина», «Драчинецька», «Валякузьминська», «Попелюшка» (вода і мікроклімат), які здійснили співробітники кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб Н.Б. Чернявська (1995), В.І.Калинюк, (1998), Б.П.Сенюк (1998), І.В. Гараздюк (1996), лікарі клінічної бази Д.Д.Луник, С.В. Білецький, А.М. Крилов, В.Я. Кіршенблат, М.І. Кондревич, Г.Я. Кардаш, Н.В. П'янківська, Г.Л. Христофорова. З 2000 року на клінічній базі кафедри успішно використовуються преформовані лікувальні фактори «Фітотрону»: соляна шахта, аромофітотерапія, синглетно-киснева терапія для пульмонологічних хворих, які активно впроваджують у практику

лікарі Н.В. П'янківська, Н.М. Малкович, С.Л. Марунчик.

Наукові здобутки з фітотерапії та клімато-бальнеологічних досліджень буковинського краю відображені в монографіях «Оздоровчі ресурси Буковини» (м. Чернівці: Прут, 1999, автори О.І. Волошин, В.П. Пішак) [4], «Гипоксические-гиперкапнические тренировки в кардиологии» (г. Черновцы, 2007, авторы С.В. Билецкий, А.И. Гоженко, А.В. Бобылев [и др.]), «Лікарські рослини Карпат і прилеглих територій» (м. Вишня: Черемош, 2012, автори О.І. Волошин, Т.М. Бойчук, Л.О. Волошина, В.Л. Васюк) [5, 7].

Наукові розробки з апітерапії та фітотерапії стали важливими фрагментами трьох докторських (Т.М. Бойчук, С.Є. Дейнека, Ю.С. Роговий) та 25 кандидатських дисертацій, семи магістерських кваліфікаційних робіт. За зазначений період у медичних журналах, матеріалах конференцій різних рівнів опубліковано більше 370 наукових праць, отримано 17 патентів на корисну модель. Співробітники БДМУ є регулярними учасниками наукових форумів в Україні з проблем апі- і фітотерапії, мають високий авторитет серед науковців і практичних лікарів України, регулярно публікуються в провідному журналі «Фітотерапія. Часопис», мають тісні наукові контакти з провідними вченими цього напрямку: професорами І.С. Чекоманом, Т.П. Гарник, Г.М. Войтенком, М.В. Куриком (м. Київ), О.М. Ганич, Є.Й. Архій, І.В. Чопеєм (Ужгородський НДІ фітотерапії), Т.В. Кулемзіною (м. Донецьк), Я. Бриндзою (Словаччина).

Науковий і клінічний досвід з апі-, фітотерапії став запорукою підготовки кадрів з фітотерапії, починаючи зі студентського колективу. Хоч і не щорічно, але часто співробітниками кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб читаються студентам III курсу лікувального та фармацевтичного факультетів елективні курси з фітотерапії, для кращого сприйняття якого видано навчальний посібник «Основи фітотерапії і гомеопатії» (м. Чернівці: Букрек, 2010, автори О.І. Волошин, В.Л. Васюк, Н.М. Малкович, Б.П. Сенюк). Упродовж семи років при кафедрі функціонують курси тематичного удосконалення для лікарів різних профілів «Актуальні питання клінічної апіфітотерапії», а для кращого сприйняття матеріалу видана монографія «Основи фітотерапії і гомеопатії» (м. Вишня: Черемош, 2011, автори О.І. Волошин, В.Л. Васюк, Н.М. Малкович, Б.П. Сенюк) [8]. Нашими курсантами були не тільки лікарі Буковини, але й Івано-Франківської, Тернопільської, Хмельницької, Волинської областей.

У науково-педагогічному плані колектив кафедри пропедевтики БДМУ плідно працює в напрямку оздоровчого харчування. Крім традиційного ведення елективного курсу з нутриціології для студентів III курсу лікувального факультету, глибоко опрацьована вітчизняна і зарубіжна література з цієї проблеми. Здійснені власні роз-

робки із застосуванням продуктів бджільництва, інших біологічно активних добавок, де використано досвід вивчення змін у стані здоров'я населення внаслідок екологічного неблагополуччя на Буковині і результатами наукової співпраці з біохіміками, імунологами БДМУ, лікарями Чернівецького обласного діагностичного центру. Підсумки наукової діяльності співробітників БДМУ і лікарів практичної охорони наведені в таблиці.

Наші клінічні висліди серед студентства, пацієнтів і навіть лікарів виявили глибоке нерозуміння ролі оздоровчого харчування значною частиною різних прошарків населення краю, різних його вікових груп у збереженні й оновленні їх здоров'я. Звернуто увагу, що подібне має місце в різних, навіть дуже розвинутих країнах світу, що навіть експерти ВООЗ стурбовані цією ситуацією, вихід з якої вбачають у терпеливому довготривалому вихованні і формуванні належного розуміння значення різних порушень у харчуванні, включаючи хроноаспекти, в якому роль лікарів у просвітницькій діяльності буде провідною. Працюючи в цьому руслі, співробітниками кафедри для студентів видано навчальний посібник «Основи нутриціології» (м. Чернівці: Букрек, 2007, автори О.І. Волошин, О.В. Пішак, І.В. Окіпняк, О.І. Сплавський), а для широкого загалу населення, спираючись на визнаний Європою високий освітній ценз українського народу, видано монографію «Основи оздоровчого харчування» (автори О.І. Волошин, О.І. Сплавський), яка виявилася дуже популярною та перевидавалася п'ять разів із доповненнями у 2000, 2002, 2006, 2007, 2012 роках. З урахуванням теперішніх нових глобальних загроз здоров'ю націй, новітніх наукових розробок із дієтології в передових країнах світу, у т.ч. прогностичного, перспективного плану видана монографія «Оздоровче харчування: стан і перспективи XXI століття» (м. Вишня: Черемош, 2013, автори О.І. Волошин,

Т.М. Бойчук, Л.О. Волошина), що орієнтує формування базового принципу здорового способу життя – оздоровчого харчування – у майбутнє. Для покращання викладання студентам і лікарям матеріалу з фітотерапії на кафедрі пропедевтики внутрішніх хвороб створений кабінет-музей лікарських рослин, фітобар, травниця, а в музеї БДМУ – виставка вітчизняних і зарубіжних ліків рослинного походження.

Співробітники БДМУ мають плідні творчі контакти із Комітетом з вивчення і впровадження методів народної і нетрадиційної медицини МОЗ України (проф. Т.П. Гарник), медичним університетом УАНМ (м. Київ, проф. В.А. Туманов, проф. В.М. Князевич), НДІ фітотерапії Ужгородського національного університету (професори О.М. Ганич, Т.М. Ганич), Аграрного університету Словаччини (м. Нітра, проф. Я. Бриндза), Інститутом екології людини (м. Київ, проф. М.В. Курик), Інститутом збереження і відтворення здоров'я народу України (м. Київ, проф. А.І. Потопальський), підтримуються ділові зв'язки з науково-практичними центрами на Буковині і Прикарпатті (МДП «Фонд стародуб», О.В. Гиндич; «Чиста флора», м. Коломия-спас, І.В. Плаксий; фітоцентр «Горицвіт», м. Заставна, В.В. Фуштей; науково-дослідною станцією карантину рослин, с. Бояни), кафедрами біологічного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, НДІ агропромислового господарства (с. Рогізна, проф. Г.В. Дроник), фітотерапевтами-аматорами області, численними представниками фітофармацевтичних фірм, що мають представництва в Україні. Проте справедливо було б відмітити, що у витоків цього напрямку наукових досліджень стояли такі визначні наукові постаті нашого вишу, як професори С.П. Закривидорога та його учні, які всебічно вивчали лікувальні властивості буковинської живиці і розробили основи препарату «терпен-

Таблиця

Підсумки наукової діяльності співробітників Буковинського державного медичного університету з дослідження проблем фітотерапії, апітерапії, оздоровчого харчування за 1991-2013 рр.

№ п/п	Критерії	Кількісна характеристика
1	Надруковано монографій	14
2.	Захищено дисертацій з фрагментами апіфітотерапії а) докторських б) кандидатських в) магістерських кваліфікаційних робіт	3 25 7
3.	Проведено науково-практичних конференцій державного рівня	3
4.	Участь у міжнародних наукових форумах чи державних із міжнародною участю	10
5.	Участь у державних наукових форумах	6
6.	Опубліковано наукових праць всього: з них статей; брошур	370 87 3
7.	Отримано патентів	17
8.	Отримано рацпропозицій	36

тинова мазь» (1955-1965), О.І. Самсон та доц. Ф.В. Лапшин, які зі своїми учнями розпочали вивчення галенових препаратів лікарських рослин та мінеральних вод Буковини [6].

Сумарно зазначені розробки науковців БДМУ у 2012 році в рейтингу «Флагмани вітчизняної медицини» відзначені Національною академією медичних наук України та Комітетом Верховної Ради з охорони здоров'я Почесною грамотою та медаллю «За охорону здоров'я нації».

Висновок

Несприятливі реалії здоров'я населення нашого краю й України, зумовлені численними факторами, спонукають до ефективнішого використання великих багатств оздоровчих ресурсів Карпат, При- та Закарпаття, які мають значні фармакоекономічні переваги у виробництві й застосуванні перед ліками синтетичного походження. Слід враховувати позитивні світові тенденції до розширення виробництва й включення ліків рослинного походження та належного впровадження у клінічну практику. Поєднання зусиль державних органів та наукових установ у цьому напрямку – це реальна перспектива, яка зумовить збереження генофонду та біосоціального потенціалу здоров'я народів України.

Перспектива подальших досліджень. Проблему вважаємо гідною уваги та перспективною для подальшого розвитку в Буковинському та інших вищих медичних навчальних закладах України, взаємодією із закордонними подібними науковими центрами.

Література

1. Биологически активный комплекс «Апитоник» и проблемы сохранения и обновления здоровья населения

на современном этапе / [А.И. Волошин, В.П. Шаповалов, И.Ф. Мещишен и др.]. – Кривой Рог, 2003. – 20 с.

2. Волошин О.І. Основи оздоровчого харчування. Видання п'яте / О.І. Волошин, О.І. Сплавський. – Чернівці: Букрек, 2012. – 534 с.
3. Волошин О.І. Пилок квітковий (бджолина обніжка) в клінічній та експериментальній медицині / О.І. Волошин, О.В. Пішак, І.Ф. Мещишен. – Чернівці, 1998. – 191 с.
4. Волошин О.І. Оздоровчі ресурси Буковини / О.І. Волошин, В.П. Пішак. – Чернівці: Прут, 1999. – 238 с.
5. Гиперкапнические-гипоксические тренировки в кардиологии / [С.В. Билецкий, А.И. Гоженко, А.В. Бобылев и др.]. – Чернівці, 2007. – 186 с.
6. Лапшин Ф.В. Мінеральні води і курорти Буковини / Ф.В. Лапшин. – Ужгород: Карпати, 1965. – 110 с.
7. Лікарські рослини Карпат і прилеглих територій / [О.І. Волошин, Т.М. Бойчук, Л.О. Волошина, В.Л. Васюк]. – Вижиця: Черемош, 2012. – 335 с.
8. Основи фітотерапії і гомеопатії / [О.І. Волошин, В.Л. Васюк, Н.М. Малкович, Б.П. Сенюк]. – Вижиця: Черемош, 2012. – 625 с.
9. Фітотерапія в практиці педіатра, лікаря загальної практики-сімейної медицини. Навчально-метод. посібник / [Т.П. Гарник, Т.М. Бойчук, Ю.В. Марушко та ін.]. – К., 2010. – 111 с.
10. Baumler S. Heilpflanzen: Praxis Heute / S. Baumler. – München, 2007. – 989 s.
11. European Commission Directive 2004/24 EC of the European Parliament and the Council of 31 March, 2004, amending as regards traditional herbal medicine products, directive 2001/83 /EC on the community code relating to medicinal products for human use // Official J. of the Eur. Union. – 2004. – L. 136. – P. 85-90.
12. Fischman W.H. Альтернативная и комплексная медицина в предотвращении и лечении сердечно-сосудистых заболеваний; Пер. с англ. / W.H. Fischman, C. Carosella // Therapia. – 2010. – Т. 45, № 3. – С. 11-20.

ДОСТИЖЕНИЯ УЧЕНЫХ БУКОВИНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО МЕДИЦИНСКОГО УНИВЕРСИТЕТА В ИССЛЕДОВАНИИ ПРОБЛЕМ ФИТОТЕРАПИИ, АПИТЕРАПИИ, ОЗДОРОВИТЕЛЬНОГО ПИТАНИЯ

А.И. Волошин, Т.Н. Бойчук, А.И. Иващук, И.Ф. Мещишен

Резюме. В статье приведены результаты 23-летних научных исследований сотрудников Буковинского государственного медицинского университета по проблеме фитотерапии, апитерапии, оздоровительного питания. Обосновывается целесообразность дальнейших научных поисков в этом направлении и соответствие их современным мировым тенденциям в медицине и фармации.

Ключевые слова: фитотерапия, апитерапия, оздоровительное питание, научные исследования, подготовка кадров.

ACHIEVEMENTS OF THE RESEARCHERS OF BUKOVINIAN STATE MEDICAL UNIVERSITY IN INVESTIGATION OF PHYTOTHERAPY, APITHERAPY, HEALTHY NUTRITION PROBLEMS

O.I. Voloshyn, T.N. Boychuk, O.I. Ivashchuk, I.F. Meshchysheh

Abstract. The article presents the results of 23 years of research by the staff of Bukovinian State Medical University on the issue of herbal medicine, apitherapy and healthy food. The expediency of further scientific research in this field and their compliance with the current international trends in medicine and pharmacy have been substantiated.

Key words: herbal medicine, apitherapy, health food, scientific research, professional training.

Bukovinian State Medical University (Chernivtsi)

Рецензент – проф. О.І. Федів

Buk. Med. Herald. – 2014. – Vol. 18, № 1 (69). – P. 206-210